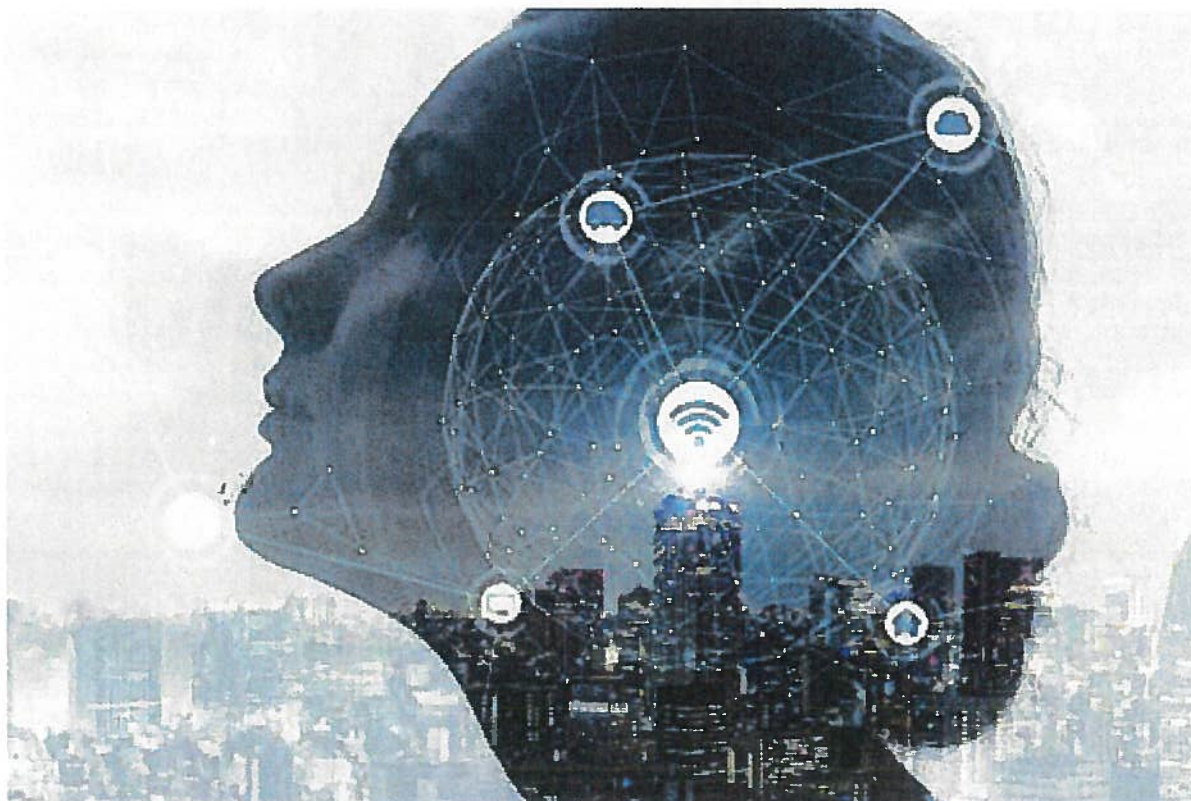

DE UITDAGING VAN DE “DATA REVOLUTION” STAAT CENTRAAL IN DE TERRORISMESTUDIES

“Who becomes a terrorist and why?”. De titel van deze Amerikaanse studie uit 1999 vat perfect de hoofdvraag samen van studies over terrorisme. Pogingen om deze vragen te beantwoorden – en die hier vaak niet afdoende in slagen – bestaan al even lang als het fenomeen terrorisme zelf.

In de tweede helft van de vorige eeuw is de zoektocht naar **dé grondoorzaak** van terrorisme stilaan veranderd in een speurtocht naar de elementen die **oorzaken (meervoud)** moeten identificeren, met inbegrip van de “diepere wortels”. Het echte grote succes van de **Terrorism Studies** is er gekomen in de jaren 60, dankzij het bewonderenswaardige werk van enkele pioniers zoals Martha Crenshaw, Paul Wilkinson, Brian Jenkins, Walter Laqueur, Ted Gurr en Alex P. Schmid. Hun onderzoek heeft ertoe geleid dat een heel aantal mogelijke oorzaken gedefinieerd zijn, verspreid over verschillende niveaus (waaronder psycho-individueel, maatschappelijk en internationaal) en verschillende oorzakelijke verbanden (waarbij we onder meer de “basisvoorwaarden” en de “procesversnellende factoren” onderscheiden)².

Literatuur over de oorzaken van “radicalisering” is pas in het midden van de jaren 2000 echt opgekomen. Ook hier komen de thema’s en hypothesen van de grondleggers echter heel vaak terug. Vandaag focussen de bestaande werken en studies over het onderwerp zich rond drie analyseassen: het microniveau (het individuele, persoonlijke aspect), het mesoniveau (het “radicale” milieu, de gemeenschap) en het macroniveau (de ruimere socio-politieke-economische omgeving).³

¹ R. Hudson, *Who becomes a terrorist and why*, Guilford: Lyon Press, 1999.

² Voor een subliem overzicht van de literatuur over de oorzaken van het terrorisme vóór 2001, zie: B. Lia and K. Skjolberg, ‘Why terrorism occurs: A survey of theories and hypotheses on the causes of terrorism’, Oslo: FFI (Norwegian Defence Research Establishment), 30 May 2000.

³ Voor een overzicht van de literatuur rond radicalisering, zie: A. Schmid, ‘Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review’, The Hague: ICCT, March 2013.

De "explosie" in het onderzoek naar terrorisme en radicalisering uit de jaren 2000, als we het zo mogen zegen, heeft duidelijk tot een beter en verfijnder begrip van deze fenomenen geleid. In de jaren 90 werden er jaarlijks ongeveer 700 wetenschappelijke artikels gepubliceerd over (contra)terrorisme, in het eerste decennium van 2000 waren dit er gemiddeld zo'n 4.500 per jaar.⁴ Binnen deze overvloed aan onderzoek is slechts een minderheid van de auteurs erin geslaagd om het struikelblok van de toegang tot informatie en het beperkte aantal beschikbare casestudies te vermijden. Terrorisme bleef een randfenomeen, zij het een met een grote impact. Zoals Schmid en Jongman al in 1988 zeiden, zijn er weinig studiegebieden binnen de sociale wetenschappen waar er zo veel geschreven is op basis van zo weinig onderzoek.⁵ In de jaren 90 bracht 20% van de artikels nieuwe inzichten mee; in 2010 was dit nog steeds slechts 35%.⁶

Maar de zaken evolueren: we staan aan de vooravond van een revolutie op het gebied van de **Terrorism Studies**. Meer bepaald in Europa beginnen bepaalde instellingen (gerechtelijke diensten, veiligheidsdiensten, penitentiaire instellingen, preventiediensten, enz) zich open te stellen voor de academische wereld. Ze geven toegang tot bepaalde gegevens (banken) die tot voor kort volledig afgeschermd waren, zodat resultaten van wetenschappelijk onderzoek kunnen dienen bij besluitvormings-

processen van deze instellingen. Deze evolutie is in wezen het resultaat van drie factoren: Ten eerste is er de nooit eerder geziene omvang van de terroristische dynamiek en het grootschalige vertrek van individuen naar strijdgebieden. Hierdoor is het aantal casestudies dat bestudeerd kan worden, aanzienlijk toegenomen. Ten tweede staan zowel de diensten als de politiek onder grotere druk om efficiënte maatregelen uit te rollen in de strijd tegen terrorisme. Tot slot vond een mentaliteitswijziging plaats, waardoor er meer vertrouwen is in de academische wereld om mee een beleid uit te stippelen dat gestoeld is op wetenschappelijke en empirische studies ("*evidence-based policies*").

Deze revolutie wordt nog evidentier als we de inleiding herlezen van het boek van Rex Hudson, dat aan het begin van dit artikel vermeld wordt: "Op zijn best had een onderzoeker die in de jaren 90 probeerde het profiel van een terrorist op te maken toegang tot biografische gegevens van honderden terroristen (...). Als die gegevens beschikbaar waren, kon de on-

derzoeker een psychometrische studie maken die de verschillende kenmerken van de terrorist analyseert: opvoeding, werk, socio-economische situatie, ideologie, relatiestatus, methode en plaats van rekrutering, fysieke verschijning, geslacht (...). Maar in werkelijkheid zijn dergelijke gegevens van zoveel terroristen niet toegankelijk".⁷

De studie van het OCAD die in deze INSIGHT voorgesteld wordt, net zoals enkele andere studies die in België en elders in Europa gepubliceerd (gaan) worden, tonen aan welke weg we sindsdien afgelegd hebben. Er bestaat nu een ongelooflijke opportuniteit om de verschillende modellen en hypothesen die nu al meer dan 50 jaar lang ontwikkeld werden, te testen op basis van statistisch significante steekproeven.

Het gaat nog even duren vooraleer de academische wereld zich dit nieuwe eldorado aan gegevens volledig eigen kan maken.

4 A. Silke, 'The study of terrorism and counterterrorism', in A. Silke (ed.) *The Routledge Handbook of Terrorism and Counterterrorism*, Oxon: Routledge, 2018.

5 A. Schmid and A. Jongman, *Political terrorism: a new guide to actors, authors, concepts, databases, theories and literature*, Amsterdam: SWIDOC, 1988.

6 A. Silke, *op. cit.*

7 R. Hudson, *op. cit.*, pp. 1-2.

We zullen ook rekening moeten houden met soms wat tegenvallende conclusies, omdat ze gewoon al lang bekende zaken bevestigen. Heel wat van de conclusies van de OCAD-studie versterken bijvoorbeeld de argumenten die Eric Hoffer aanhaalt in zijn boek *"The True Believer"* uit 1951⁸. Deze bestseller, die voor mij de wereld van de terrorismestudies opende, beschrijft op een bewonderenswaardige manier de meeste redenen waarom iemand gaat radicaliseren (relatieve deprivatie, frustraties, verveling, het verlangen om tot een groep te behoren, enz..) zonder evenwel ooit de term "radicalisering" te gebruiken. Het belangrijkste verschil is dat vermoedens gebaseerd op anekdotes vanaf nu empirisch gevalideerd kunnen worden. Daardoor kan een opening gemaakt worden naar een beter geïnformeerd beleid.

Een beter inzicht in de oorzaken en mechanismes achter geweldadige radicalisering is niet enkel stimulerend voor academici. Het is ook de kern van een efficiënt beleid inzake de strijd tegen terrorisme. Hoewel de huidige prioriteiten op dit gebied zich situeren op veiligheids- en gerechtelijk vlak op korte termijn, kan enkel een aanpak op lange termijn van de reële oorzaken van terrorisme in de breedste zin van het woord de cyclus van geweld echt doorbreken⁹.

In die optiek stellen we vast dat een groot deel van de maatregelen die een langetermijnvisie beogen in België niet exclusief tot het federale domein behoren. Een deel van de aanbevelingen die in de OCAD-studie in deze editie geformuleerd worden, gaan trouwens over opvoe-

ding, integratie, sociale cohesie en samenleving. Die vallen onder de bevoegdheid van de regio's, de gemeenschappen of lokale overheden. Dus is het nuttig om eraan te herinneren dat een Belgische duurzaam beleid inzake de strijd tegen radicalisering en terrorisme gebaseerd moet zijn op een logica van interfederale samenwerking. Een globale strategie zou ideaal gezien zo'n holistische, gedeelde en langetermijnvisie moeten bieden. Dit gaat heel wat verder dan het Plan R, dat zich in essentie beperkt tot een veiligheidsaanpak op federaal niveau.

De "datarevolutie" is dus begonnen en effent het pad naar een nieuw onderzoekstijdperk. Maar het zou fout zijn te denken dat een overvloed aan gegevens automatisch alle lacunes in *Terrorism Studies* zal oplossen. Deze gegevens moeten op de eerste plaats goed gebruikt worden. In 1988 kon Ted Gurr nog schrijven dat de vragen die door de onderzoekers opgeworpen werden interessanter waren dan de aangebrachte antwoorden. Maar vandaag moeten we eerder opletten voor een te grote afhankelijkheid van de gegevens¹⁰, waardoor een gebrek aan originaliteit qua vraagstelling zou kunnen ontstaan.

Bij wijze van besluit volgen hier nog enkele onderzoekspistes die interessant zouden kunnen zijn in de nabije toekomst:

- Bestaan er significante verschillen tussen het profiel en het radicaliseringproces van een geweldadige en een niet-geweldadige extremist?

- Bestaan er op significante verschillen tussen de FTF's (de kern van de OCAD-studie) en de

HTF's of HP's (waarvan het belang in een ander artikel in deze INSIGHT benadrukt wordt)?

- Hoe kunnen we de verschillen in profielen en radicaliseringsprocessen, evenals in de graden van mobilisering, tussen de regio's van ons land (er bestaan trouwens interessante verschillen tussen de mobilisatiegraad van FTF's, HTF's en HP's naar gelang de regio's) en tussen de buurlanden verklaren?

- Vertonen de "terugkeerders" die zich nog in Syrië en Irak bevinden en daar meerdere jaren gebleven zijn, een ander profiel dan diegenen die er slechts kort verbleven hebben?

- Is het nuttig om een longitudinale studie op poten te zetten die de actuele FTF's zou volgen en vergelijken met de vorige golven (Afghanistan, Bosnië, Tsjetsjenië, Irak) FTF's? Om dan een evaluatie te maken van de mogelijkheden tot disengagement en deradicalisering, en van de meest frequente struikelblokken, zodat we het risico op recidive kunnen meten (evenals een kwalificatie van de verschillende vormen die ze kunnen aannemen).

- Wat zijn de parallellen en verschillen tussen (gewelddadige) jihadistische radicalisering en die van andere bewegingen (extreemrechts, extreemlinks, ...)?

Thomas Renard ■

⁸ E. Hoffer, *The True Believer: Thoughts on the nature of mass movements*, New York: Harper & Row, 1951.

⁹ T. Bjorgo (ed), *Root Causes of Terrorism: Myths, reality and ways forward*, Oxon: Routledge, 2005.

¹⁰ T. Gurr, 'Empirical Research on Political Terrorism: The State of the Art and How it Might Be Improved', in R. Slater and M. Stohl (eds.) *Current Perspectives on International Terrorism*, Basingstoke: Macmillan, 1988, p. 115.